

ЗУЇВСЬКА СТАРОВИНА В ПРИСЛІВ'ЯХ

ПРОДОВЖЕННЯ. ПОЧАТОК У НОМЕРІ 32.

Під озимину починали орати з середини червня (за старим стилем), а сіяли жито і озиму пшеницю з початку серпня до середини вересня, а інколи і довше. Більшість господарів сіяли озимину прямо «в борозну», а вже потім боронували.

При весняній оранці використовували борону рідко, - коли «рілля зілстється». Великі грудки розбивали дерев'яним котком, - здебільшого після посіву проса і ячменя, щоб краче потім було сіять. З цього приводу існує прислів'я, яке демонструє недовір'я до згаданої технології: «посієш наволоком, то вродить ненароком».

При сівбі дотримувались вислову: «Сій густо, то не буде пусто, як посіш рідко, то вродить дідко!». На десятину використовували насіння: жита 9-10 мір, пшениця 8 - 9, ячмінь 12-14, вівса 14 - 15, гречка 8 - 9 і проса 5 мір. (1 мірка - 26,24 літри). При цьому багато що залежало від обставин: «Як дітей баґато, то сій просо рідко - буде каша, а як дітей мало, а скоту баґато, то сій густіш - буде паша».

Більше всього сіяли жита (за подвірним переписом 1883 року) - 30,5 % площа. На ділянці місці був ячмінь - 23,4 %. Далі йшли: пшениця - 17,5 %, просо - 13,4 %, гречка - 10,6 %, овес - 4,6 %.

З сільськогосподарських машин у Зуївських застосовували віялки і кінні молотилки (останніх було 7 штук на село). Віялками користувалися навіть бідняки, наймаючи їх по 40-50 коп. на день. Багатшим більше довгодобри були молотилки і якщо свої не вистачало, то домовлялися по сусідніх селах.

З городин вирощували картоплю, цибулю, капусту і буряки, - інші культури, такі, як баклажани, петрушка, - використовували дуже рідко. «Зовсім недавно» лише почали вирощувати коромові буряки.

Садівництво було на низькому ступені розвитку, причиною чому була нед придатність ґрунту. Високий рівень ґрунтових вод і «жорсткі» (солоні) робили проблемним багаторічне вирощування фруктових дерев.

У більшості випадків використовували сорти сливи, вишні та малини.

Бджольством на 1892 рік займалось 46 господарів, які мали 1287 колод. При додгляді за комахами більше користувались батьківськими прикме-

тами, ніж сучасною літературою. Лише кілька бджолярів «стали подумувати» про можливість виготовлення рамкових вуликів.

Ремесла

Зуївські майстри були по суті селянами, які шукали в ремеслі додаткового заробітку. Для цього найкраще підходив осінньо-зимовий період, коли припиняються польові роботи. Більше всього було щетинників - 450 чол. (до 50 % господарств). Другою по величині групою - колісниками, - до 200 майстрів. Решта - біля 100 майстрів, займалися різними видами ремесел: теслярів було 22, кравців 15, шевців 12, ткачів 8, ковалів 7, бондарів і пиярів по 6, кровельщиків 5, столярів 4, пічниковів і шорників по 2, різьбарів по дереві - 1.

Наївність лісового масиву і працьовитість місцевих мешканців сприяли розвитку деревообробки. Виробництвом коліс тут займалися з діда-прадіда, вдосконалюючись з кожним поколінням. Тому і не дивно, що зуївські колеса на той час вважалися найкращими в губернії і не мали проблем зі збутом на югінні з великих ярмарок.

Більшість дрібних колесників не мали власної «парні», тому мусили платити власникам по 15-20 копійок за випарку ободів. У іншого колесника «тілько тій славі» було, що майстер, а все його виробництво обмежувалось ремонтом старих коліс.

Заготовку матеріалу колісники здебільшого робили разом: складалися по 1-2 карбованці і купували ділянку лісу. Потім кидали «ляси» (хреків), - щоб не було претензій і так «роздувано» лиси» (розділялися).

Виробляли в середньому за сезон по кілька десятків станів коліс на майстра. Продавали на ярмарках у Миргороді, Лубнах, Гадячі, Золотоніші та ін. багато коліс відправляли залишницю в Кременчук, де здавали їх на євреїські склади. Ціна стану кінських коліс була від 2 до 6 карбованців, волових - від 3 до 8. Були колеса, які продавались від 13 до 15 карбованців, - для міських бенджонків.

Щетинники

Найкопоритніший серед промислов - щетинників, вартий окремої розмови.

Мандрівні торговці - щетинники скрізь були відомі під іменем «рашівців» і «котулупів». Походження першої назви прозоре, - воно від того, що початок щетинницького промисла було покладено у Рашиці. Друга назва нагадує, що

раніше ними проводилася скупка котячих шкірок. Недарма діти, коли бачили щетинника, то підімали несамовитий нівкіт на все село.

Промисел був поширеніший у 4 волостях Гядяцького і 4 волостях Миргородського повітів (Зуївський, Савинський, Комишанський і Березово-Луцький). Найбільше щетинників було у Рашиці, найменше у Комиші. Самі ж Зуївці займали четверте, з восьми волостей, місце.

Саме звання щетинника стало синонімом афериста, пройдисьства не вартого довіри. Постійна гонітва за прибутком споторювала людьству подобу, - багато з них ставали хворобливими шанувальниками «святих отців карбованців»./85/ Але жадібність ще не гарантую багатства - більшість з них були і діл бідніками, які працювали «аби харчі вернулись». Вислів «не бачив ти щетинницького Бога!» нагадує нам і про важку долю простого щетинника, і про ціну його справжньої вірі і совіті.

«Ох, не ті времена!», «Колись то було!», «Минулися ті роки, що роспірало боки» - ностальгійно говорили щетинники. І причина тут не лише в загальнолюдській любові до минулого. Були часи, коли ім «розпірало боки» - це роки до реформи 1861 р. Раніше займатися промислом могли лише вільні люди, які були порівняно мало. Тож і заробляли вони більше. Зі скусанням крипосного права становище змінилось - маси людей кинулися займатися новим для них промислом, збиваючи ціну на свої послуги.

Меншою була конкуренція, та і ходити, щоб випродати товар треба було менше. Тепер все стало інакше. «Отак то ми ходили, а тепер нема вгаву, нема я перестану!»

Другою причиною ностальгії щетинників був розвиток кредитної справи. Раніше вони брали у купця товару на 500-1000 крб. без ускої гарантії. У ті патріархальні часи все вирішувалось просто: кредитор записував «для пам'яті» вугілям чи крейдою на скріпку - кому і скільки дав. З розвитком системи застав майна і векселів, зростала відповідальність боржника і можливість для зловживань позичальника. Не маючи можливості розрахуватися з купцем, дрібний щетинник втрачав землю, садибу і став неоплатним боржником. Про таких говорили, що він «Уязн на плечі сидора» (торбу, у якій щетинники носять товар). «А що, спочив сидир, пора в дорогу?» - наслімкалися над невдахою.

Дещо краще було щетинникам середньої ланки, які утримували «тафу» (групу дрібних щетинників). Але і їх заробітки були нестабільними: можна було збагатитись, а можна і втратити своє. Як тоді казали: «А ца парен, так: як нема найди (удачі) то вже хут у ту піді!». «Не закидай далеко сидора!» - бувало говорили щетинники гордому господарю «тафи». Дрібнота охrestила середнього щетинника називою «спинковий». Це ім'я походить від сорту щетини, яка вважалася найкращою, можливо така назва закріпилася від того, що «спинкові», щоб збільшити свої доходи за рахунок рядових щетинників, постійно намагалися вибраковувати принесений товар (платити за нього меншу ціну).

Щетинницькою елітою були купці - організатори промислу. Смерть такого купця відівела викликла справжню паніку серед «спинкових» та дрібноти. Рвалися усталені зв'язки, виникало питання, хто викупить їхній товар, чи забезпечить кредитом і т.п. Багатою цей період переділу ринку загрожував розоренням. Тому слова, що «Рій остається без матки» не були для них порожнім звуком.

Становище рядових щетинників погіршувалось взаємною ворожечею. Так народилось прислів'я: «Дяк не любить дяка, старець - старця, а щетинник - щетинника». Нерідко вони влаштовували один-другому різні капоти, пускали чужий товар. Догляді цього було майже неможливо - дуже багато добра змушені були носити з собою щетинники. Як тоді говорили: «Скільки там замоту та клопоту!». Прислів'я: «Бог посла купця, а чорт підгудів» нагадує нам про те, що на достачу до всього, щетинники не рідко ганьбили конкурента перед покупцями, щоб краще спрощати власний товар. Майже всі щетинники були великими майстрами розпушкати найбезглазіші плітки, «запудрювати мізки», «напускати у він туману».

На своїх сходках, коли власники «тафи» виплачували зароблені гроші щетинникам, ті незмінно влаштовували нечувані, як на ті чотири часи, пияцки з повним набором сумнівних пригод. Серед яких було «вскакування в гречку». Вчитель і краезнавець Тимофій Устименко називає причиною розвитку сифілізу в Зуївцях саме щетинники.

Ярослав МОСКАЛЕНКО,
учитель історії.
ЗАКІНЧЕННЯ В
НАСТУПНому НОМЕРІ.